

Hagyományörzés és közművelődés Tokaj-Hegyalján

Bevezetés

A tokaji borok évszázadok óta meghatározó szerepet játszanak nemzeti identitásunk alakulásában és hazánk nemzetközi megítélésében. Kevés hungaricum kötődik olyan erősen az ország történelméhez és kulturális hagyományaihoz, mint a tokaji. Tokaj-Hegyalja nemzetközi jelentőségét és egyetemes kultúrtörténeti értékét az **UNESCO** Világörökség Bizottság 2002-ben **világörökségi címmel** ismerte el. A borvidék jövője nem csak nemzetünk ügye, hanem mindenkor egyetemes jelentőségű feladata is hazánknak. Ezt a tényt igazolja az is, hogy az 5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelettel a tokaj-hegyaljai világörökségi terület **Magyarország első történeti tája** lett

A történeti táji védettség nemcsak a táji értékek hosszú távú fenntartását, és védelmét biztosítja, hanem a sokszínű **közösségi értékek** fontosságára is felhívja a figyelmet. Ilyen közösségi érték a szőlő és bortermeléshez kapcsolódó ünnepek, hagyományok ápolása

Tokaj-Hegyalja az ország legismertebb, világörökségi ranggal bíró borvidéke, páratlan szépségű természeti környezetben lévő, évszázados szőlő és borkultúrával rendelkező tájegység. Ugyanakkor Magyarország gazdasági-demográfiai szempontból egyik leghátrányosabb helyzetű régiójában található és közigazgatási, közlekedési és földrajzi szempontból is rendkívül tagolt.

A térség hátrányos helyzetéből való egyik kitörési pontja lehet a szőlő és borkultúrára alapozott idegenforgalmi vonzerőfejlesztés. Meggyőződésünk az, hogy ebben az idegenforgalomra alapozott térségfejlesztésben meghatározó és egyre jelentősebb szerepe van a közművelődési intézményhálózatnak.

A közoktatásban és a közigazgatásban bekövetkezett reformok miatt - a közoktatási intézmények működtetése kikerült az önkormányzatok hatóköréből és a Járási Hivatalok számos feladatkört átvettek az önkormányzatoktól stb. – így a települési önkormányzatok figyelme egyre inkább a közművelődési terület felé irányul.

Véleményünk szerint, ha az intézményrendszer ezt a kiemelt figyelmet és lehetőséget jól hasznosítja, akkor a borvidék fejlődésének egyik fő mozgatórugója lehet a közművelődés.

27 település alkotja a borvidéket, amely települések kulturális infrastruktúrája, programkínálata igen változatos képet mutat.

Jelen tanulmány célja, hogy megpróbálja egy átfogó képet adni arról, hogy a XXI. század elején a világörökségi borvidék kultúraközvetítésével foglalkozó intézményei és civil szervezetei program –és szolgáltatáskínálatában milyen módon jelennek meg a helyi hagyományok. Szándékunkban áll bemutatni azt is, hogy milyen a szőlőműveléshez és borkultúrához kapcsolódó, rendezvények kínálata, azok gyakorisága, minősége és irányultsága.

A települési önkormányzatok közművelődéssel kapcsolatos feladatait több törvény is szabályozza:

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló **1997. évi CXL. törvény**, meghatározza a nemzeti és az **egyetemes kulturális örökség megőrzése** és a közművelődési tevékenységek feltételrendszerének biztosítása érdekében az önkormányzati feladatokat.

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló **2011. évi CLXXXIX. törvény 13. § (1) 7.** pontja kimondja „A helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok: kulturális szolgáltatás, különösen a nyilvános könyvtári ellátás biztosítása;

filmszínház, előadó-művészeti szervezet támogatása, a **kulturális örökség helyi védelme**; a helyi közművelődési tevékenység támogatása.”

Mint az a fenti törvényekből egyértelműen kiderül, a jogszabályalkotók nagy hangsúlyt fektettek az egyetemes és helyi kulturális örökség védelmére.

A törvényi keretek mellett figyelembe kell venni a **2012. januárjától közzétett „A magyar közművelődés szakpolitikai koncepciója”** c. alapdokumentumot, amely a szakmai fejlődés alapértékeit határozza meg, és a 2020-ig terjedő időszak fejlesztési irányait foglalja össze.

Ez az alapdokumentum számos olyan prioritást jelöl meg, amelyek kiemelt támogatásra számíthatnak az elkövetkezendő években. Ezen prioritások között jelen van a hagyományápolás is:

„Hagyományápolás: A hagyományápolás szakágai legtöbb esetben a kulturális infrastruktúra bázisán működnek, de feltétlenül szükséges a civil társadalom és szervezeteinek megszólítása és közreműködése. A tudományos, a közgyűjteményi, valamint a művészeti, és oktatási területtel való szoros kapcsolattartás. A helyi hagyományok összegyűjtése, közkinccsé tétele és hasznosítása, a zsűrizett, igényes, szakmailag minőséget jelentő hiteles kultúraközvetítés, amely a folklór és tárgyi kultúra vonatkozásában egyaránt fontos.”

A fentiek alapján meggyőződésünk, hogy egy jövőképpel rendelkező, felelősségteljesen tervező önkormányzat elemi érdeke a hagyományok ápolása s így a közművelődési intézményrendszer hosszú távú, stabil működtetése is.

A kutatás során felmértük telefonos és személyes interjúk, statisztikai adatbázisok alapján, hogy az egyes települések milyen intézményrendszerrel rendelkeznek, melyek a legmeghatározóbb, a kutatott témakörhöz kapcsolódó programjaik, milyen hagyományőrzéssel foglalkozó civil szervezetek működnek, milyen kiállítások, gyűjtemények stb. várják a látogatókat. Az alábbiakban bemutatjuk az egyes településekről begyűjtött információk alapján kialakult képet.

Feltételezzük, hogy azon települések életében tapasztalunk nagyobb aktivitást a hagyományőrzés terén, amelyeken az idegenforgalom fejlesztése stratégiai célkitűzésként szerepel. Feltételezzük azt is, hogy azokon a településeken, ahol jelentősebb borászati idegenforgalmi vállalkozások találhatóak jelentősebb a civil illetve az üzleti szféra részvétele a hagyományőrzésben.

Helyzetkép

Abaújszántó

A zempléni és abaúji régiók találkozásánál fekvő település 2004 óta rendelkezik városi ranggal. A város kulturális infrastruktúrája teljes körűnek mondható, hiszen van Művelődési Ház, Könyvtár és Múzeum is. A közgyűjteményi és közművelődési feladatokat egy integrált intézmény, a Petőfi Sándor Művelődési Ház látja el. Az összesen 14 főt foglalkoztató intézményben 3 főállású szakalkalmazott (könyvtáros, közművelődési szakember és technikus) és 11 közfoglalkoztatott dolgozik.

A hegyaljai hagyományok ápolása - különös tekintettel a szőlő és borkultúrára - kiemelt jelentőségű Abaújszántó program és szolgáltatáskínálatában. A rendszeresen visszatérő nagyrendezvényeik: Szüreti Napok illetve az Ivó Nap szolgálja a borkultúrához kapcsolódó tradíciók gondozását. Ezen fesztiváljellegű programok több célt is szolgálnak, egyrészt a helyi identitástudatot erősítik, másrészt pedig egyre erősödő idegenforgalmi vonzerővel is bírnak. A programok fő szervezője a közművelődési intézmény, és civil szervezetként részt vesz a Szent Ivó Borlovagrend is.

A közgyűjtemények tekintetében a Könyvtár nem rendelkezik Tokaj-Hegyaljára vonatkozó gyűjteménnyel, ugyanakkor a Rákóczi Ház, mint helytörténeti gyűjtemény rendelkezik bormúzeum részleggel, és most van folyamatban egy önálló épületben a Zemplén Kincse elnevezésű kiállítás kialakítása is. A hagyományőrzés egyéb formái is jelentősek a településen, hiszen a Sivák Barnabás Népdalkör évtizedek óta ápolja a népdaléneklés hagyományát Abaújszántón, illetve a helyi általános iskolában is működik néptáncsoport. A település rendelkezik a helyi értékeket bemutató kiadvánnyal is, amelynek címe: Szántó nekem a világ közepe.

Az elmúlt esztendőök uniós fejlesztési lehetőségeinek kiaknázása is jelzi, hogy Abaújszántó kiemelt jelentőségű feladatnak tartja a szőlő és borkultúra hagyományainak életben tartását és fejlesztését. A Partnerséget Építünk projekt során Kassa és Miskolc városokkal együttműködve azon munkálkodtak, hogy a helyi és szélesebb közösségek megismerjék a magyar – szlovák határ két oldalán fellelhető borkultúrákat, felélesztve ezzel az egykor borkereskedelmi „folyosóként” használt Történelmi Tokaji Borút hagyományait.

A Könyvtár szervezeti és működési szabályzatában a hagyományápolás egyetlen mondatban jelenik meg: „Névadónkkal (Petőfi Sándor) és a könyvtár történetével kapcsolatos helytörténeti kutatások közkinccsá tétele (kiadványok).”

Bekecs

Speciális helyzetben lévő település, hiszen a nagyközség gyakorlatilag egybeépült a járási székhely várossal, Szerencssel. Bekecsen van közművelődési intézmény, de nem önállóan, hanem az Általános Művelődési Központ részeként, a Könyvtár is ugyanígy az ÁMK része. Főállású szakképzett közművelődési – közgyűjteményi szakembert nem foglalkoztatnak a településen. A közművelődés irányítása közvetlenül a polgármester által történik. Jellemzően ebben a nagyközségben is közfoglalkoztatottakat alkalmaznak a kultúra területén.

Összességében elmondható, hogy a 2500 fős nagyközség kötődése a szőlő és borkultúrához, a hegyaljai hagyományokhoz csak nagyon érintőleges. A legnagyobb rendezvényük a falunap, amely keretében a mustkóstoló jelzi a település borvidékhez tartozását. A hagyományőrzés gyakorlata az általános iskolában működő néptánc oktatás keretei között valósul meg. A településvezető tervei között szerepel egy tájház megnyitása is, amelyben a falutörténet és az élő népi mesterségek valamint a gyógynövénykultúra bemutatására koncentrálnak majd.

Bodrogkeresztúr

A Bodrog folyó partján elterülő nagyközséget annak ellenére, hogy a lakosság száma alig haladja meg az 1100 főt, aktív közművelődési tevékenység jellemzi. A közművelődési intézmény a Faluház a könyvtári feladatokat is ellátva, önállóan működik főállású közművelődési intézményvezetővel, részmunkaidős könyvtárossal. Bodrogkeresztúrbán is egyre jelentősebb szerepet játszanak a közfoglalkoztatottak a kulturális feladatellátásban.

A település programkínálatában két nagyobb, szőlő és borkultúrához kötődő eseménysora van: a Szüreti Nap és a Mindszent Havi Mulatság. A Szüreti Napokat a Faluház illetve az önkormányzat szervezi, míg a Mindszent Havi Mulatság vállalkozói összefogás alapján valósul meg.

A Szüreti Napot hagyományosan szeptember végén rendezik meg, elsősorban a helyieknek szóló eseménysor, felvonulással és egy speciális bodrogkeresztúri hagyománnyal: a menet a Bacchus szobornál „megpihen”, ahol a település vezetői megkoszorúzzák és a jó termés reményében megöntözik borral a szobrot.

A Mindszent Havi Mulatság elnevezésű eseménysor kifejezetten idegenforgalmi céllal jött létre. A több helyszínen zajló (borászatok, borecet manufaktúra stb.) programok a kulturális kínálat mellett gasztronómiai eseményekkel is csábítják a településre látogatókat.

A tárgyi kultúra emlékeinek megőrzése terén 2015-ben tett jelentős előrelépést a települést, hiszen ekkor nyílt meg az önkormányzat épületében a Keresztúri Kincsestár, ahol Tokaj-Hegyalja, és benne Bodrogkeresztúr történelmi, természeti, kulturális értékeivel ismerkedhet meg a látogató.

Magánberuházásban valósult meg a Borecet Manufaktúra kiállítótere is, amely a tokaji bor gasztronómiai hasznosításának sokszínűségét mutatja be.

Ugyancsak fontos szerepe van még a hagyományőrzésben a bodrogkeresztúri táncház mozgalomnak. A táncházak havi rendszerességgel zajlanak, a helyszínt a Faluház biztosítja, a szervezés civil alapokról indult. A táncházakra a borvidék több településéről is érkeznek a népi kultúra kedvelői. A táncházak a tánctanulás mellett mindig hangsúlyt fektetnek a térség borászati – népi hagyományainak ápolására és megőrzésére.

Elmondható tehát, hogy Bodrogkeresztúron az intézményesített közművelődés mellett jelentős civil aktivitás is érzékelhető a hagyományőrzés terén, és ugyanakkor a szőlészet –borászat-idegenforgalomban érintett vállalkozások is kiveszik részüket – saját jól felfogott érdekeiket szem előtt tartva - a hagyományőrzésből.

Bodrogkisfalud

Bodrogkeresztúr szomszédságában lévő, közel ezer fős lélekszámú település. A közművelődési feladatokat a Községi Ház látja el, jelenleg 1 fő kulturális közfoglalkoztatott alkalmazásával. A szőlő és borkultúrához, a hegyaljai hagyományokhoz kifejezetten kapcsolódó önálló rendezvénye nincs a településnek. Az utóbbi években viszont, az egyre aktívabb Bodrogkisfaludért Egyesület jóvoltából, a bodrogkeresztúri Mindszent Havi Mulatsághoz csatlakoznak. A településen több kiállítóter is található, a Tájházban fellelhetőek szőlészethez –borászathoz kötődő tárgyi emlékek illetve a közeljövőben megnyíló Kismesterségek Háza lehet majd egy ilyen jellegű kiállítás helyszíne. A településtörténetét egy 2000-ben megjelent monográfia dolgozza fel, melynek címe: Bodrogkisfalud története.

Bodrogolaszi

A közel ezer fős lélekszámú településen nincs közművelődési intézmény. A kulturális életet a polgármester a közoktatási intézményekkel és a civil szervezetekkel összefogva irányítja. A rossz állapotban lévő Művelődési Ház épületét fel szeretnék újítani, a könyvtári feladatokat mozgókönyvtár bevonásával a megyei könyvtár segítségével látják el. A község egyik meghatározó egyesülete a Bodrogolaszi Sporthorgász Egyesület, amely hagyományőrző tevékenységet is végez. Bodrogolasziban ugyanis erős kötődés van – hasonlóan Sáradsádnak - a halászati hagyományokhoz. A hagyományőrzés terén aktívak még a történelmi íjászok is, akik az egye nagyobb rendezvényeken bemutatókat tartanak. A hagyományos rendezvények mellett (Bodrogolaszi disznótoros, Húsvét, Pünkösöd, Szent István Nap, stb.) szeptember végén szüreti mulatságot tartanak, amikor a rendezvénytéren mutatják be a hagyományos szüreti eszközöket. A Falumúzeum épülete szolgál kiállítóterként - itt helytörténeti, egyháztörténeti kiállítással találkozhat az érdeklődő. A Szent Erzsébet kultuszhoz kapcsolódóan zarándok pihenőhelyet alakítottak ki a községben.

Erdőbénye

A kádármesterség hagyományait ápoló településen a Művelődési Ház Integrált Községi Szolgáltató térként funkcionál. Az IKSZT-t az Erdőbényéért Közalapítvány működteti, amely civil szervezet közművelődési feladatellátási szerződést kötött az erdőbényei önkormányzattal. A település központjában lévő épületben talált otthonra a könyvtár is, amely gyűjti az Erdőbényéről megjelent könyveket és kiadványokat. Az összevont intézményben (könyvtár-művelődési ház) 2 szakalkalmazott (könyvtáros és közművelődési szakember) és 8 közfoglalkoztatott dolgozik. A községben 4 kiállítótér van: tájház, Szepsi Ház, kovácműhely és a Művelődési Ház kiállítóterme. Valamennyi kiállításra alkalmas teret az Erdőbényéért Közalapítvány működteti. A kiállítások elsősorban helytörténeti jellegűek, részben kötődnek a szőlő és borkultúrához, de nem az egész borvidékhez.

Erdőbényén közéletében 2 jelentősebb képzőművész tevékenykedik: Égerházi László fafaragó és Oszlanczi Erika keramikus. Mindkét művész alkotásai erősen kötődnek a népi hagyományokhoz.

A Művelődési Ház hagyományőrző rendezvényei: a kádárnap és az Aszúfesztivál. A kádárnap kifejezetten Tokaj-hegyaljai hagyományőrző program, a településen máig erős kádárhagyományok ápolása a célja. Az Aszúfesztivál - korábban szüreti nap – központjában a szüreti felvonulás áll. Az erdőbényei szüreti felvonulás, talán a borvidéken egyedül, mai napig őrzi ennek az ünnepkörnek a legősibb jellegzetességeit.

Alapító okirattal az Erdőbényéért Közalapítvány rendelkezik, amely tartalmaz a hagyományőrzésre vonatkozó kitéletet: „kutatásokat, elemzéseket készít a kulturális és épített örökség megóvására”

Ezen a hegyaljai településen is egyre erősödik a civil és a vállalkozói szféra hagyományőrző tevékenysége. A Bor Mámor Bénye illetve az Erdőbényei Hetedhét Pásztortüzek elnevezésű programok civil kezdeményezésre jöttek létre és váltak néhány év alatt országos vonzerejű eseményekké. Az utóbbi rendezvény mára beolvadt az Aszúfesztivál programjai közé.

Elmondható tehát, hogy Erdőbénye alig 1100 fős lakosságához képest igen széles programkínálattal várja az érdeklődőket, és a térségben szinte egyedülálló módon szinte valamennyi esemény kötődik a szőlő és borkultúrához, illetve Tokaj-Hegyalja hagyományaihoz.

Erdőhorvát

A hegyek között megbúvó 650 fős községben nincs közművelődési intézmény. A Faluház kulcsos házként működik, alkalomszerű nyitva tartással. A könyvtári feladatokat a megyei könyvtárral kötött együttműködés keretében látják el. A településen alkalomszerűen rendeznek falunapot, de ennek sincs rendszeres időpontja. Kiállítótér, állandó kiállítás nincs. Hagyományőrzéssel foglalkozó civil szervezet nem található Erdőhorvátban.

Golop

A Monok szomszédságában elhelyezkedő 600 fős település nem rendelkezik önálló közművelődési intézménnyel. Az egykori kultúrház épületében működik a könyvtár, amely a megyei könyvtárral kötött együttműködés révén biztosítja – egy közfoglalkoztatott bevonásával – a szolgáltatást. A község nagyobb rendezvényein (Falunap, Adventi gyertyagyújtás stb.) nem jelennek meg a hegyaljai hagyományok. A programok szervezésében az önkormányzati fenntartású óvoda dolgozói vesznek részt. Kiállítótér az új Vay kastélyban található, itt egy címerkiállítás lenne látogatható, azonban a létesítmény egyelőre zárva van.

Hercegkút

Az erős sváb gyökerekkel rendelkező településen a közművelődési feladatokat az Integrált Községi Szolgáltató Tér keretében látják el. A Községi Könyvtár fenntartója a Hercegkút Német Nemzetiségi Községi Önkormányzat. A hagyományőrzés e településen kettős, hiszen egyrészt tudatosan ápolják a nemzetiségi, sváb örökséget, másrészt nagy hangsúlyt fektetnek a „hegyaljiságra” is. A község jelentős civil szervezetei a Heimat Néptánc Egyesület és a Freundschaft Nemzetiségi Vegyeskórus Egyesület. Az éves rendszerességgel megtartott programjaik közül az évente 2 alkalommal (pünkösd és augusztus közepe) megrendezett nyitott pincék és a szüretet lezáró Szüreti Vigasságok (október vége) kapcsolódik a borkultúrához. Az egyéb hagyományőrző programjaik középpontjában természetesen a német nemzetiségi kötődés ápolása áll.

Legyesbénye

A Szerencs közelében lévő 1600 fős településen önálló közművelődési intézmény nincs. A könyvtári feladatokat a megyei könyvtárral kötött szerződés keretében látják el. Tokaj-Hegyalja peremvidékén lévő Legyesbénye kötődése a szőlő és borkultúrához nem túl erős. A községben ugyan működik egy borászat, de jelenléte nem meghatározó a mindennapokban. A polgármester népművelői végzettsége miatt is személyesen irányítja a település kulturális életét, amely elsősorban a társadalmi ünnepekről történő megemlékezésekben testesül meg. Hagyományőrzéssel foglalkozó civil szervezet nincs. A településfejlesztés egyik irányvonala a szakrális turizmus fejlesztése, az úgynevezett Kastélyban található egy állandó nyitva tartási idővel rendelkező kiállítás, amely a legyesbényei Fekete Madonna kultuszt hivatott ápolni. Ugyancsak a szakrális turizmus élénkítését szolgálja a sétáló és emlékpark. A parknak két fő része van, egyik egy szakrális, teraszos létesítmény Szent István, Szent László és Mária szobrokkal, melyek 4 m magasak. A szobrok mellett, egy szabadtéri kőkönyvtár van. A gránitlapokon versek, idézetek találhatóak, melyek elsősorban hegyaljához, a tájhoz és a borvidékhez kapcsolódnak.

Mád

A borvidéken egyre meghatározóbb szerepet betöltő településen rendkívül színes és változatos formában őrzik és teremtik újjá a Tokaj-hegyaljai hagyományokat. Erdőbényéhez hasonlóan a közművelődési intézmény mellett civil szervezetek és borászati-idegenforgalmi vállalkozások is szerepet vállalnak a programszervezésben és a kultúrákövetítésben. A Művelődési Ház közösségi térként működik, önálló költségvetés nélkül. A közművelődési feladatokat egy szakképzett művelődésszervező és 3 közfoglalkoztatott alkalmazásával látják el. A könyvtár a megyei könyvtárral kötött feladat ellátási szerződés keretében működik.

A két legjelentősebb szőlészethez-borászathoz kötődő, rendszeresen megrendezésre kerülő program a Jó éjszakát Mád illetve a Furmint Ünnepe. Ezen rendezvények szervezési feladatait a Mádért Kulturális Nonprofit Kft. végzi el. *Jó éjszakát Mád*: június utolsó hétfőjén rendezik meg. A program a történelmi, kulturális, gasztronómiai hagyományok, a vidék kézműveseinek szaktudása, a bor és a zene, a szórakozás együttes élményét kínálja a Mádra látogatóknak és a helybélieknek.

A *Mádi Furmint Ünnepe*: szeptember első hétfőjén szervezett fesztivál. Az egykori Szüreti Napok újragondolásából született meg a rendezvény. Az egyik nagyon fontos színtér a Furmint Korzó, Mád főutcáján, a Rákóczi úton, ahol bemutatkoznak a mádi és tokaj-hegyaljai borok, kézművesek, iparművészek. A programok: szüreti felvonulás, nyitott pinceprogramok, dűlőtúrák, kiállítások, szakmai programok mellett néptánc produkciók és népzenei koncertek.

A település kulturális életének egyik jellegzetessége, hogy egyre nagyobb feladatot vállal magára ezen a téren a piaci szféra. A borvidéken szinte egyedülálló módon magánberuházásban valósul meg a közeljövőben az Aszúház elnevezésű többfunkciós létesítmény, amely többek között egy interaktív kiállításnak is otthont ad. A kiállításon Tokaj-Hegyalja hírnevét megteremtő, több évszázados múltra visszatekintő szőlészete és borászata ismerhető meg látogatóbarát, részben interaktív, játékra hívogató kortárs alkotásokon keresztül.

Ugyancsak fontos szerepet játszik a hagyományőrzésben és a programszervezésben az Első Mádi Borház, a Percze Élménybirtok, a Mádi Kúria és a Gusto Kulináris Élményműhely. A településen több kiállítóhely is működik, de állandó, helytörténeti kiállítás nincs. A hegyaljai zsidó hagyományok szempontjából kiemelkedő jelentősége van az autentikusan helyreállított, látogatható mádi zsinagógának.

Makkoshotyka

A Sárospatak közelében elhelyezkedő 900 fős településen nincs önálló közművelődési intézmény. Az egykori művelődési ház kulcsos házként üzemel, a könyvtár pedig a megyei könyvtárral kötött együttműködési megállapodás alapján működik egy megbízási szerződéssel alkalmazott szakember bevonásával. A községben kevés rendezvényt valósítanak meg, a falunap illetve a kisebbségi önkormányzat által szervezett családi nap programstruktúrájában, szolgáltatásaiban nincs a hegyaljai hagyományokra történő utalás. A közelmúlt, uniós forrásból történő fejlesztésének köszönhető az Ökoturisztikai Központ megnyitása, amelyben állandó nyitva tartási idővel rendelkező kiállító és rendezvényterként működik. Az itt található trófea kiállítás a térség vadgazdagságát hívatott prezentálni.

Mezőzombor

A Szerencs és Tokaj között félúton lévő, alföldi hangulatot árasztó, közel 2500 fős nagyközség közigazgatási határán értékes szőlőterületek találhatóak. A szőlőhegyet és a települést elválasztja egymástól a nagy forgalmú 37-es út. A közművelődés külön szakfeladatként szerepel a költségvetésben, illetve a Polgármesteri Hivatal tevékenységi körében, de önálló intézmény nem működik. A könyvtár, mint oly sok helyen még a borvidéken, a megyei könyvtárral kötött feladat ellátási szerződés keretében biztosítja a szolgáltatásait. Önálló kiállítóter, helytörténeti gyűjtemény nincs, de a közeljövőben megnyíló - uniós forrásokból felépült- Alkotóházban erre majd lehetőség nyílik. A népdaléneklés hagyományait ápolja a Mezőzombori Kórus, a hegyaljai táj szépségét, pedig a mezőzombori illetőségű Hornyák Pál festőművész örökíti meg. Éves rendszerességgel megtartott jelentősebb programjaik: Majális, Fogathajtó verseny és a Csülökfesztivál. Ezen rendezvények egyike sem tartalmaz a hegyaljai hagyományokhoz való kötődést, maximum egy-két fellépő művészeti csoport. Természetesen a település kommunikációjában nagy hangsúlyt fektetnek a borvidéki kötődésre, ez azonban rendezvények jellegén és tartalmán csak kevéssé érhető tetten. A község közigazgatási határán belül található a Sárgaborház Étterem, amely többek között a mezőzombori önkormányzat támogatását is élvezi a Tokaj - hegyalja Piac elnevezésű programsorozat megvalósításában.

Monok

Kossuth Lajos szülőfaluja, a Szerencs közelében lévő ezerhatszáz lelkes nagyközség, Monok. A településen a közművelődési feladatokat a Polgármesteri Hivatal alkalmazásában álló közművelődési

referens látja el. A könyvtár, kettős funkciójú könyvtár, elsősorban iskolai és másodsorban községi könyvtár – rész munkaidős, pedagógus könyvtárossal. A Kossuth Emlékház a település legmeghatározóbb közművelődési intézménye, mivel az egykori művelődési ház elsősorban közösségi térként működik. A Kossuth Emlékház alapvetően a jeles történelmi személyiség emlékét hivatott ápolni, az épület pincéjében hegyaljai pincerekonstruktúrákat találunk - ez utal a település hegyaljai kötődésére elsősorban. A monoki programstruktúra legkiemelkedőbb, rendszeresen megrendezésre kerülő eseménye a Babfesztivál, amely azonban csekély mértékben kapcsolódik a szőlő és borkultúrához. A fesztivál kiállítói között található néhány kézművest (pl. kádármester) illetve a fellépő hegyaljai hagyományőrző csoportok jelzik Monok kötődését a borvidékhez. A településen őrzik Szent Orbán ereklyéjét, amely kapcsán az utóbbi években megerősödött a szőlőművesek, kádárok és kocsmárosok védőszentjének a kultusza. A borvidék több településén aktív Tokaji Borbarátnők Társasága szervezi évről évre a Monokról kiinduló Szent Orbán Zarándoklatot. A hagyományok őrzése a feladata a településen működő Kossuth Népdalkör Egyesületnek is. Hagyományőrző, de nem speciális hegyaljai tevékenységnek minősül még a betlehemezés szokása, amely az utóbbi években újraéledt Monokon.

Olaszliszka

A több mint 1500 lakosú nagyközségnek nincs önálló közművelődési intézménye. A Polgármesteri Hivatal alkalmazásban álló népművelő látja el a közművelődéssel kapcsolatos feladatokat. A település Művelődési Házának épülete ad otthont a különféle rendezvényeknek. A könyvtári szolgáltatásokat, a megyei könyvtárral kötött feladat ellátási szerződés keretében, biztosítják. Jelentősebb, évente megrendezett programjaik: Családi Nap, állami és egyházi ünnepek, a Szüreti Boros Mangalica Toros Fesztivál. Ez utóbbi rendezvény kapcsolható a Tokaj-hegyaljai hagyományokhoz, hiszen a szeptember végén megrendezett fesztivál magába olvasztotta a korábbi hagyományos szüreti multság elemeit (pl. Szüreti Felvonulás, nyitott pincék, hagyományőrző csoportok bemutatkozása stb.). A településen nincs hagyományőrzéssel foglalkozó civil szervezet. A Művelődési Ház épületében alkalmi képzőművészeti tárlatok kapnak helyet. A községben nyaranta művésztelepet szervez, az itt lakást vásárolt Ézsias István képzőművész, aki saját ingatlanán egy szabadtéri, kortárs alkotásokat bemutató tárlat mellett egy postát és helytörténeti kiállítást is berendezett.

Rátka

A Községi Ház egykor önálló önkormányzati intézmény volt, mára már közösségi térként működik. A Könyvtár viszont a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár Könyvtári, Információs és Községi Szolgáltató Helye. A közművelődési és a könyvtárosi feladatokat ugyanaz a személy látja el, aki a Polgármesteri Hivatal alkalmazásában áll közművelődési szakemberként. Két jelentősebb, kultúrával foglalkozó civil szervezet van: a Hagyományőrző Népdalkör és a Schwarzwald Hagyományőrző Egyesület, mindkettő a Községi Házban működik. Az erős sváb hagyományokkal és identitástudattal rendelkező községben Német Nemzetiségi Tájházat működtet az önkormányzat. A tájházban természetesen a felszerelési tárgyak között megtaláljuk a szőlőművelés és a borkészítés tárgyi emlékeit is. Két jelentősebb, rendszeresen megrendezett programot tart Rátka: a Töltött Káposzta Fesztivált és a Nemzetközi Német Nemzetiségi Fesztivált. A Töltött Káposzta Fesztivál – mint azt az elnevezése is jelzi – alapvetően egy háromnapos gasztronómiai rendezvény, azonban a szervezők gondot fordítanak arra, hogy a borvidéki kötődést ápolják, a hegyaljai hagyományokat bemutassák. Ezt a célt a következő programelemek szolgálják: szőlőszentelő mise a Padi hegyen, hagyományőrző hegyaljai csoportok bemutatkozása. A Nemzetközi Német Nemzetiségi Fesztivál programjaiban

kevésbé hangsúlyos a szőlő és borkultúra jelenléte, itt a borbemutatók és a borkóstolók jelképezik a hegyaljiságot.

Sárazsadány

A Bodrog partján lévő 260 fős településen nincsen önkormányzati fenntartásban lévő közművelődési intézmény. Az egykori művelődési házat alkalomszerűen nyitják ki, a feladatellátást a Polgármesteri Hivatal egyik dolgozója biztosítja. A könyvtár a megyei könyvtárral kötött feladat ellátási szerződés alapján működik. A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma néprajzi kiállítása Sárazsadány egyetlen közművelődési intézménye. A kiállítóhely részben néprajzi kiállításoknak, részben ezen tárgyakhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai - hagyományt és népi értékeket megőrző - programoknak ad helyet (mesék, emlékek, halászat, kerámiák, földművelés, szöttesek, népi bútorok témaköréből). Sárazsadányban a szőlőművelés mellett nagy szerepe volt a halászatnak és a gyümölcstermesztésnek is, így a fenti kiállításon a kifejezett hegyaljiság csak nyomokban lelelhető fel. A község egyetlen nagyobb rendezvénye a Sárazsadányi Gasztrofesztivál, amelyet először 2015-ben rendeztek meg. Ezt az eseményt szeretnék ezentúl minden évben megvalósítani. A fesztivál elnevezése is utal arra, hogy alapvetően szórakoztató programok köré épül, a hegyaljiságra csak a halételekhez felkínált borok utalnak. A településen nincs hagyományörzéshez kötődő civil szervezet, vagy művészeti csoport.

Sárospatak

Sárospatak a borvidék második legnagyobb települése, több mint tízezer fős lakossággal és évszázados oktatási- művelődési tradíciókkal. Legjelentősebb közművelődési intézménye az önkormányzati fenntartású *Művelődés Háza*, tagintézménye a *Városi Könyvtár*, alkalmazotti létszáma 24,5 fő. Szervezeti és Működési Szabályzata 2015-ben lett aktualizálva, ebben az okiratban az alaptevékenységek között határozzák meg a kulturális hagyományok ápolását. Az Alapító Okiratban az intézményi alaptevékenységek körébe sorolják a helyi művelődési szokások gazdagítását és a hagyományok feltárását, megismertetését, a népművészeti hagyományok ápolását, hagyományörző közösségek életre hívását, rendezvények szervezését. A szőlő és borkultúrához közvetlenül kapcsolódó rendezvénye *Sárospataki Borfesztivál*, amelyet 2015-ben második alkalommal rendeztek meg, illetve a *Kalandozások a Tokaj-hegyaljai Borvidéken* előadássorozat.

A *Sárospataki Borfesztivált* július utolsó hétvégéjén rendezik meg a Művelődés Háza előtti téren. A rendezvényen elsősorban helyi borászatok mutatkoznak be, de nagy hangsúlyt fektetnek a helyi és kézműves termékek bemutatására is. A szórakoztató programelemek mellett borverseny, a település borának bemutatása és hagyományörző csoportok szerepeltetése is jelen van a rendezvényen.

Kalandozások a Tokaj-hegyaljai Borvidéken előadás sorozat az őszi-téli hónapok zárttéri programja. Esténként egy-egy hegyaljai település és az adott település legmeghatározóbb borászatai mutatkoznak be. A borbemutatóval összekötött előadássorozat segíti a hegyaljai identitástudat kialakulását, megerősödését. A korábbi években Aszúnap néven voltak kísérletek a szüreti napok ünnepkörének életre keltésére, azonban egyelőre a szürethez kötődő sárospataki programok hiányoznak a város kulturális kínálatából.

A borvidéki hagyományok ápolása terén az intézmény elsősorban a néptánc kultúra terén mutat jelentős aktivitást, hiszen évente több alkalommal szerveznek néptánc fesztiválokat és versenyeket a térség tánc csoportjai számára. A Művelődés Háza keretei között tevékenykedik a Bodrog Néptánc Együttes, amely a település legnagyobb múltra visszatekintő amatőr művészeti formációja. A több

mint 50 esztendőes együttes tevékenységének köszönhetően Sárospatakon ma igen aktív a néptánc élet, hiszen a Bodrog mellett még két művészeti iskolában is folyik a néptánc oktatás. Így a városban napjainkban közel 500 fő foglalkozik valamilyen formában a táncművészet e hagyományőrző formájával. A Művelődés Háza ugyanakkor nagy hangsúlyt fektet arra is, hogy a tárgyalgó népművészet hagyományait is ápolja, hiszen komplex népművészeti tábort szerveznek rendszeresen június második felében Újhutában. A népművészeti tábor komplexitását tükrözi, hogy a gyermekek néptánc, hangszeres népzenevel, népdalokkal, népi játékokkal, népszokásokkal, népi viseletkultúrával, és népi kézművességgel is találkoznak a táborban.

Ugyancsak a közművelődési intézmény támogatásával működik, több mint négy évtizedes múltra visszatekintő a Lórántffy Zsuzsanna Hímzőműhely, amely szervezet elsősorban az úríhímzés hagyományát ápolja.

A közművelődés, hagyományőrzés terén tevékenykedő sárospataki civil szervezetek közül ki kell emelnünk az Árpád-házi Szent Erzsébet Történelmi Társaságot. Az 1996-ban alakult egyesület az egyik fő szervezője a sárospataki pünkösdi Szent Erzsébet Ünnepeknek.

A városban több múzeum és kiállítótér is található.

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma az Rákóczi Vár épületében működik, a Rákóczi kultusz ápolását szolgáló tárlatok mellett, helyt adnak néprajzi, történelmi és régészeti gyűjteménynek is.

A Sárospataki Református Kollégium több tudományos gyűjteményt is gondoz: a nagykönyvtárat, a levéltárat, a Cs. Szabó László gyűjteményt és a múzeumot (egyház és iskolatörténelmi kiállítás, néprajzi gyűjtemény stb.).

A Szent Erzsébet ház, amely a katolikus vártemplom mellett áll, egyháztörténelmi kiállításnak ad otthont.

A Sárospataki Képtár állandó kiállításai mellett (Domján József, Andrassy- Kurta János stb.) évente tárlatokon mutatja be a településhez illetve a Zemplénhez kötődő művészek alkotásait.

Sátorajújhely

Az egykori Zemplén Vármegye központja, a borvidék legnagyobb települése, fejlett kulturális infrastruktúrával és színes programkínálattal. A *Kossuth Lajos Művelődési Központ* önkormányzati fenntartású közművelődési intézmény 4 főállású szakalkalmazottal és 7 főállású technikai-adminisztratív munkakörben foglalkoztatott munkatárssal. (Budainé Bodnár Edit 321-727). Az intézmény a fenntartója a *Hegyalja Népi Együttes*. A tánccsoport célja nem csak az, hogy a néptánc hagyományokat, néptánc kultúrát megismertesse a világgal, hanem az is, hogy összegyűjtse, megőrizze és továbbadja a még megmaradt értékeket határon innen és túl. Az együttes a házigazdája az évente megrendezésre kerülő Zemplén Nemzetközi Néptáncfesztiválnak, amely jellegét tekintve nemzetközi folklór találkozó és csak kevésbé koncentrált a borvidéki hagyományok ápolására. Ugyancsak a Művelődési Központban működik a Romano Suno Cigánytánc Együttes, amely repertoárjában szerepelnek zempléni táncok is.

A szőlő és borkultúrához kifejezetten köthető, rendszeres programként két rendezvény jöhet számításban Sátorajújhelyen.

Vince Napi Ökumenikus Borszentelés - Régi hagyomány az ökumenikus borszentelés Sátoraljaújhelyen, a mise előtt megkoszorúzzák Szepsi Laczkó Máté emléktábláját, majd a római katolikus templomban a helyi történelmi egyházak képviselői megszentelik az újborokat.

A Zsolyomkai Nyitott Pincék – az október végén, november elején megrendezett sátoraljaújhelyi hagyományos boros program célja, hogy Szár-hegyre vezető út lábánál található völgyben elhelyezkedő pincésort és az ott készülő borokat minél többen megismerjék. A finom italok mellé egész napos kulturális program, termékvásár is társul. Egész napos program borkóstolással, nyitott pincékkel, élőzenével és disznótoros ételekkel. Kiegészítő programok: kádár mesterség bemutató és kiállítás, vásárosok.

A Kazinczy Ferenc Múzeum a Petőfi Irodalmi Múzeum főosztályaként működik, a széphalmi Magyar Nyelv Múzeumával együtt. 4 főállású szakalkalmazott és 7 főállású technikai-adminisztratív munkakörben foglalkoztatott munkatárssal működik az intézmény. A Múzeum célja a zempléni történeti, helytörténeti értékek tárgyi, írásos és képi örökségének, továbbá élővilágának gyűjtése, feldolgozása, megőrzése és bemutatása. Mivel Tokaj-Hegyalja Zemplénnek csak egy része, így a sátoraljai múzeum kiállítása nem tekinthető specifikusan a borvidékkel foglalkozó tárlatnak. A *Magyar Nyelv Múzeuma* 5 szakalkalmazottal és 10 főállású technikai-adminisztratív munkakörben foglalkoztatott munkatárssal működik. A Magyar Nyelv Múzeumát különleges összetettség jellemzi, egyszerre tölti be a közgyűjtemény, a kiállítóhely, a nemzeti emlékhely, a közösségi tér és a közművelődési (nyelv-művelődési) központ szerepét. Ez utóbbi múzeum alapvetően a nyelvi-irodalmi hagyományaink ápolására törekszik. A Sátoraljaújhelyi Városi Könyvtár önkormányzati fenntartású városi intézmény 7 főállású szakalkalmazottal. A könyvtárnak helyismereti gyűjteménye van, itt gyűjtik a Tokaj-Hegyaljával és a világörökséggel foglalkozó kiadványokat.

Szegi

A Bodrog menti 320 fős lakosú kistelepülésen nincs önálló közművelődési intézmény. A könyvtár a megyei könyvtárral kötött együttműködés keretében szolgálja az olvasók érdekeit. Az évente megrendezett horgászversenyen kívül a Víziturisztikai Bázison megrendezett Szélsőérték Természetbarát Zenei Tábor színesíti a település életét. A természetbarát fiatal zenekarok, festők, fotósok és természetvédők 3 napig táboroznak a településen és egy kisebb, alapvetően könnyűzenei fesztivált valósítanak meg. A fesztivál programjai csak érintőlegesen csatlakoznak a szőlő és borkultúrához. 2015 végén készül el a Művészeti Alkotóház, amelyben helyt kap egy helytörténeti kiállítás is.

Szegilong

A Bodrog folyó partján elterülő község közel 250 fős lakossággal rendelkezik. A közművelődési feladatokat az Integrált Közösségi és Szolgáltató Tér keretei között látják el, itt található a könyvtár is a megyei könyvtárral együttműködésével. A kulturális feladatellátásban 3 közfoglalkoztatott vesz részt. Hagyományőrző csoport nem található a községben. Jelentősebb programjaik a nemzeti és egyházi ünnepkörökhöz kötődnek. 2016-ban tervezik megvalósítani a Bodza Fesztivált, amely a község határában termelt haszonnövény köré épülő gasztronómiai program lesz. A település és a borvidék tárgyi eszközeit hívatott bemutatni a Tájház, amely 2015-ben kibővült egy borházzal és pincével. A tájházban a helyi viseletek és bútorok mellett olyan élő hagyományokat ismerhetnek meg a vendégek, mint például a kemencés ételek készítése vagy a helyi halászlé főzése bográcsban,

természetesen a Bodrogból fogott halakból. 2016-ban tervezik az új borházban egy szőlő és borkultúrához kapcsolódó eseménysor beindítását.

Szerencs

Az elsősorban cukor és csokoládégyártástól ismertté vált járási székhely település Hegyalja Kapujaként aposztrofálja magát. A közel tízezer lakossal rendelkező Szerencs a borvidék harmadik legnagyobb lélekszámú városa. A városi rangnak megfelelően a kulturális infrastruktúrája fejlett. A feladatellátást önkormányzati intézmények biztosítják. A legjelentősebb intézmény a Szerencsi Általános Művelődési Központ, amely magába foglalja a Városi Könyvtárat és a Kulturális Központot is. Önálló, önkormányzati fenntartású intézményként működik a Zempléni Múzeum, amelynek tagintézménye a Cukormúzeum. A Zempléni Múzeum állandó kiállításai: Rákóczi Zsigmond és kora, a képes levelezőlap története és egy ex-libris kiállítás. A Cukormúzeum a szerencsi cukorgyártás százéves történetét mutatja be. A hagyományőrzés területén a Hajnali Néptáncgyűttes, a Szerencsi Férfikar és a Hegyalja Pedagógus Kórus jeleskedik. A város éves rendszerességgel megszervezett programjai közül a következők köthetőek a hegyaljai hagyományokhoz: Újbor bemutató, Pálinka és Bormustra, Mini Szüreti Fesztivál. Az Újbor Bemutatót január végén szervezi a Szerencsi Borbarátok Köre, ekkor mutatják be a település borosgazdái az előző évben termelt szőlőből készült borokat. A Pálinka és Bormustra az április végén megrendezett, Városnaphoz kötődő bor és pálinka verseny. A szeptember végén megrendezett Mini Szüreti Fesztivál elsősorban a kisgyermekes családok számára szervezett program, amely a gyermekmúsorok és játszóház mellett bemutatja a szüreti munkálatokat is: préselés, mustkóstolás stb. Szerencs legnagyobb rendezvénye, a Szerencsi Általános Művelődési Központ által szervezett Csokifesztivál. Ezen az elsősorban fiatalokat megszólító programon a szervezők törekednek a kulturált borfogyasztás népszerűsítésére, a hegyaljai borászatok bemutatására.

Tálya

A 2000 fős nagyközség a borvidék egyik legjobb adottságú területén fekszik, az itt található dűlők igen értékes szőlőterületek. A településen Általános Művelődési Központ működik egy szakalkalmazottal és két kulturális közfoglalkoztatottal. A könyvtári feladatokat is ez az intézmény biztosítja, együttműködésben a megyei könyvtárral. A szőlő és borkultúrához kapcsolódó rendszeres programjaik a következők: Tállyai Vígasságok, Szent Vencel Napi Szőlős búcsú, Márton Napi Libaságok. A Tállyai Vígasságok: szeptember közepén rendezik meg a 2 napos, népnünnepély jellegű fesztivált, amely tartalmaz hagyományőrző jellegű programokat is (pl. „a szőlőmotívum megjelenése a népművészeti alkotásokon” kiállítás. Igazi különlegesség viszont a Szent Vencel Napi Szőlős Búcsú, a szeptember végi program, Szent Vencel, a vincellérek védőszentjének kultuszához kapcsolódik. Ilyenkor a borversenyek, borbemutatók mellett a fő attrakció a község római katolikus templomában zajlik. Európában egyedülálló módon, immár 200 éve a gótikus plébánia templomot lugasszerűen szőlőkkel, virágokkal díszítik. A szentélyben elhelyezett feszületre a legszebb szőlőfürtöket aggatják. A barokk Szent Vencel mellékoltárt dúsan virágokkal, szőlővel, gyümölcsökkel ékesítik, melyre a neves tállyai gazdák legjobb palackos boraikat helyezik. A történelmi mezőváros főutcáján a kapukat szintén szőlővel, ágakkal, venyigékkal csinosítják, így adva hálát az évi szőlőtermésért, borért, a fáradságos munkáért, a mindennapi kenyérért, évről évre, kérve Szent Vencel, a vincellérek, szőlészek és borászok védőszentjének égi pártfogását. Az önkormányzat mellett a gazdasági szféra szereplői is fokozott aktivitást mutatnak Tállyán a hagyományápolás terén. Ki kell emelnünk az Oroszlános Borvendéglőt, amely idegenforgalmi vállalkozásként több, jelentős, szőlő és borkultúrához köthető

programot szervez a településen. Az önkormányzat és az Oroszlános Borvendéglő együttműködik a programok megvalósításában. A hagyományápolás terén tevékenykedik a Nefelejcs Népdalkör és a Hegyaljai Mesterek Népművészeti Egyesülete is. Ez utóbbi szervezet Alkotóházat működtet, ahol különböző kiállításokat és alkotótáborokat valósítanak meg. Az Egyesület 1997-ben alakult Tállyai központtal, hogy összefogja a zempléni térségnek közel 100 népművészeti területén dolgozó alkotóját. Abaújszántótól Sátoraljaújhelyig arra szövetkeztek, hogy összegyűjtsék, felélesszék, megújítsák e térség hagyományos kézműves kultúráját. A hímzés, a fazekasság, a fafaragás, a kádármesterség, a bőrművesség új távlatokat kapott az elmúlt években az egyesület tevékenysége kapcsán. Tevékenységüket különböző pályázati forrásokból (pl. NKA) és a tagdíjakból finanszírozzák. A térséget több alkalommal képviselik országos hatókörű rendezvényeken, pl. Mesterségek Ünnepe, kiállítások a Hagyományok Házában. Rendelkeznek egységes arculatú installációkkal is, amelyek révén színesíteni tudják a különböző borvidéki programokat. Az önkormányzattal együttműködnek a Tállyán megvalósuló programokban, illetve az önkormányzat támogatásával rendezik meg minden év június végén az egyhetes alkotótáborukat.

Tarcal

Tokaj szomszédságában, a Kopasz hegy lábánál elterülő, több mint 3000 fős nagyközség. A közművelődési feladatokat egy szakképzett közalkalmazott látja el, akinek a munkáját 3 kulturális közfoglalkoztatott segíti. Önálló, kultúrával foglalkozó, alapító okirattal rendelkező intézmény nincs a településen. Az egykori Művelődési Házat – az épület rossz állaga miatt – bezárták. A különböző rendezvényeknek a Hatputtonyos Borfalu elnevezésű épületegyüttes ad otthont. A könyvtári szolgáltatásokat az általános iskolában biztosítják. Ugyancsak a Borfaluban található a Tarcal gazdaságát és népeletét bemutató állandó kiállítás. A hagyományápolás terén a díszítőművészeti kör és szőlészeti –borászati szakkör az a civil szerveződés, amely aktivitást mutat. A városi rangra aspiráló nagyközség kulturális programkínálatának a borvidéki hagyományokhoz kapcsolódó rendezvényei a következők: Tarcali Napok, Szent Iván éji tűzugrás, Teréz napi mustnap. A korábbi években nagyszabású programsorozat volt a Borkirálynő választás köré szervezett eseménysor, azonban a település vezetése úgy döntött, hogy a jövőben nem rendezik meg ezt a fesztivált. A „borkirálynői intézmény” egyébként megítélésünk szerint nem illeszkedik a borvidékünk tradíciói közé, ez sokkal inkább a német nyelvterületek hagyománya. A tarcali hagyományok egyik specialitása Könyves Kálmán királyhoz köthető, aki a településen mondta ki, 1100 körül, " A boszorkányokról, pedig, mivel ilyenek nincsenek, semmiféle vizsgálatot ne tartsanak." A Tarcaki Napokat éppen ezért e „boszorkányos” hagyományok köré igyekeznek felépíteni, (boszorkány szépségverseny, képzőművészeti verseny boszorkány témakörben stb.) s kevésbé koncentrálnak a szőlő és borkultúrára.

Tokaj

A borvidék névadó települése, járási székhely fejlett kulturális infrastruktúrával és sokszínű programkínálattal. Tokaj város önkormányzata stratégiai ágazatként kezeli a kulturális fejlesztéseket. Ezt a kiemelt figyelmet jelezte, hogy Tokaj 2008-ban elnyerte a Kultúra Magyar Városa címet. Az uniós csatlakozásban rejlő fejlesztési lehetőségeket kihasználva jelentős eredményeket tudhat magáénak Tokaj. A 2006-ban felújított egykori zsinagóga ma már közművelődési célokat szolgál Kulturális és Konferencia Központ néven. Tőszomszédságában 2008 nyarára elkészült a közel háromszáz férőhelyes, Paulay Ede befogadó színház épülete. A két létesítmény már komplex módon ki tudja szolgálni mind a város, mind pedig a kistérség kulturális igényeit.

Kulturális és Konferencia Központ: A fent felsorolt infrastruktúra üzemeltetője a város közművelődési intézménye a Kulturális és Konferencia Központ, amely 2012 óta a Németi Ferenc Városi Könyvtárral összevont intézmény. Az intézmény szervezeti felépítése: 1 fő igazgató, 1 fő művelődésszervező, 1 fő technikus, 1 fő gazdasági ügyintéző és 2 fő takarító-technikai munkatárs. A kulturális közfoglalkoztatási programnak köszönhetően, szezonális jelleggel 2-3 fő kulturális közfoglalkoztatott segíti a munkát. Az intézmény sokrétű tevékenységében központi szerepet tölt be a település és Tokaj-Hegyalja hagyományainak ápolása. Az éves rendszerességgel megrendezett programok közül a következő rendezvények köthetők a tanulmányunk által vizsgált területhez:

- Vince Napi Szőlő és Borszentelés
- Magyar Kultúra Napja
- Tekerj a Hegyre
- Tokaji Borfesztivál
- Furmint fröccs és lecsó
- Hal és Bor

Németi Ferenc Városi Könyvtár: Tokajban 1963-tól működik könyvtár. Az intézmény szakmai önállóságát mindvégig megőrizhette. Jelen pillanatban két fő van könyvtáros végzettséggel státuszban.

A kulturális közfoglalkoztatási programnak köszönhetően, szezonális jelleggel 1 fő kulturális közfoglalkoztatott segíti a munkát. A könyvtári munka egyik fontos területe a közművelődési tevékenység. Kifejezetten a helyi értékek, hagyományok ápolása, közvetítése a célja a „Hétfő esték a Könyvtárban” rendezvénysorozatnak.

Tokaji Múzeum: A helytörténeti gyűjteményből 1962-ben alakult hivatalosan is múzeum. Az intézmény 1985-ben költözött jelenlegi helyére, mely egykoron a görög borkereskedelmi szövetség, székhelye is volt. A múzeum régészeti és történeti gyűjteménnyel rendelkezik. A múzeum épülete négy szintes, mind a négy szinten kiállítóterek vannak. Személyi állomány: 1 fő mb. múzeumigazgató, régész, 2 teremőr, 1 részmunkaidős takarító és egy múzeumpedagógus. A Tokaji Múzeum aktív közművelődési tevékenységet is folytat (Tokaji Vár napja, Múzeumok éjszakája, Orosz-Magyar Barátság Napja, Múzeumkerti estek, időszaki kiállítások stb.). A múzeumpedagógia tevékenység kapcsán intenzív kapcsolatot tartanak fenn a város oktatási intézményeivel (régésztábor, ingyenes tárlatvezetések stb.). 2015 októberétől a Tokaji Múzeum új kiállítóterrel gyarapodott, mely a József Attila út 9. szám alatt található. Ezen új helyszínen, a Világörökségi Bormúzeumban több mint kétezer négyzetméter hasznos kiállítóter áll rendelkezésre, ahol az európai világörökségi borvidékeket mutatják be, kiemelt figyelmet fordítva természetesen a Tokaji Borvidék szőlészeti-borászati, kulturális és idegenforgalmi értékeinek prezentálására.

Az egyes intézmények alapító okiratai és szervezeti működési szabályzatai közül a Tokaji Múzeum esetén feladatként van megjelölve a következő: „részét vesz a szellemi kulturális örökség védelmével kapcsolatos helyi tevékenységek koordinálásában és szakmai támogatásában”.

A Kulturális és Konferencia Központ Szervezeti és Működési Szabályzatában igen hangsúlyos szerepet kap a hagyományőrzés, hiszen az alapfeladatok között az első helyen jelöli meg azt: „Tokaj és vonzáskörzete környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárása, megismertetése. A szőlő és borkultúrához kapcsolódó hagyományok ápolása és továbbfejlesztése. A helyi művelődési szokások gondozása, gazdagítása a fiatalok és felnőttek körében (kiemelten: Tokaj-hegyaljai Szüreti Napok, Borfesztivál, Kultúra Napja, Szent István Napja, Majális, Tokaji Író tábor, Tokaji Művésztelep)”.

A népi hagyományok őrzése kapcsán Tokajban elsősorban a művészeti alapiskola keretei között működő néptánc és népzenei együttes tevékenysége említésre méltó.

A településen működő civil szervezetek közül ki kell emelnünk a Tokaj Alapítványt, amely aktív közművelődési tevékenységet folytat (fotópályázatokat hirdet, megkezdte a Tokaj-hegyaljai Emlékpark kialakítását stb.).

Tolcsva

Az alig kétezer lakossal rendelkező nagyközségben a közművelődési feladatokat a Bormúzeum és Borászati Kultúra Háza nevű intézmény látja el. Az önálló költségvetéssel rendelkező létesítménynek jelenleg nincs főállású szakalkalmazottja, 2 kulturális közfoglalkoztatott tevékenykedik itt, de a közeljövőben tervezik legalább egy közművelődési szakember felvételét. A könyvtár - mint oly sok hegyaljai településen – a megyei könyvtárral kötött feladat ellátási szerződés keretében biztosítja a szolgáltatásait. A Bormúzeum és Borászati Kultúra Háza igazi közösségi tere a településnek, hiszen rendszeres ad helyet különböző rendezvényeknek, konferenciáknak, tréningeknek, civil összejöveteleknek, ezenkívül pedig a helytörténeti múzeum szerepét is betölti. Az épületföldszintjén kaptak helyet a hegyaljai szőlőtermesztésnél és borkészítésnél használt korhű eszközök és kiállítási tárgyak. Az emeleti kiállító termek rendszeresen adnak teret időszakos helytörténeti és kortárs művészeti kiállításoknak. 2014-ben pedig egy új állandó kiállítás nyílt meg itt, az „Élő múlt” fotókiállítás, mely Tolcsva régi és újkori arcát mutatja be egy különleges képkészítési technológia segítségével. Ugyancsak helytörténeti emlékeket mutatnak be a Tájházban. Az uniós forrásokat a település vezetése kifejezetten a szőlő és borkultúrához köthető fejlesztésekre fordította. Így egy olyan páratlan infrastruktúra épült ki a faluban, amelyet ha sikerül tartalommal megtölteni, az a település jövőjét hosszú távra megalapozhatja. A műemlékekben gazdag községben nagy hangsúlyt fektetnek a borvidéki hagyományok ápolására. A jelentősebb rendezvényeik: Bortúrázók éjszakája, Tolcsvai Borfesztivál, Szüreti Felvonulás sorát bővíteni szeretnék a jövőben, természetesen egy újabb, a borvidéki hagyományokra épülő programelemmel. Ezek a rendezvények elsősorban idegenforgalmi céllal szerveződnek, hiszen a községben rengeteg pincészet és több jelentős borászat található.

Vámosújfal

A Bodrog mentén elhelyezkedő, közel 900 lakossal rendelkező község, amely ruszin nemzetiségi önkormányzattal is rendelkezik. A településen Faluház és Könyvtár is működik, ez utóbbi intézmény a megyei könyvtár keretei között biztosítja a szolgáltatásokat. A Faluház az Óvodával összevont intézmény, az óvoda vezetője látja el a kultúrával-közművelődéssel kapcsolatos feladatokat is a községben. Éves rendszerességgel megrendezett programjuk a falunap, amely eddig nem tartalmazott a borvidéki kötődésre, hegyaljai hagyományokra utaló programelemeket. 2016-ban viszont tervezik a szüreti felvonulás megszervezését. A hagyományok ápolásával foglalkozó civil szervezet a Ruszin Népdalkör. A tájházban megjelennek a szőlőműveléshez, borkészítéshez használt tárgyi eszközök (hordók, prések stb.). A 2015. novemberében átadott Ökoturisztikai Látogatóközpontban elsősorban a Bodrogsziget vidékének természeti, táji, kulturális értékmegőrzésére koncentrálnak.

Összegzés

Mint azt a bevezetőben is említettem a borvidék fő jellegzetességei az erős földrajzi tagoltság, a változatos településszerkezet és a gazdasági- kulturális sokszínűség. Ez a sokszínűség a közművelődési feladatellátás formáiban is visszaköszön.

A feladatellátás formái

Bár a tanulmány megírásának kezdetén fő feladatként az intézményhálózat hagyományőrző tevékenységének vizsgálatát jelöltük meg, de a kutatómunka folyamán kiderült, hogy a térségben nagy szerepe van e téren a civil szervezeteknek és bizonyos esetekben a piaci szereplőknek is.

A 27 Tokaj-hegyaljai településen összesen 6 szakmailag önálló közművelődési intézmény működik. A városi rangú településeket leszámítva csak Bodrogkeresztúr községben biztosítják ilyen szervezeti formában a közművelődési feladatok ellátását. Általános Művelődési Központ van Tállyán és Integrált Községi Szolgáltató Tér működik Erdőbényén, Hercegkúton és Szegilongon. 7 községben az egykori művelődési házat közösségi térként működtetik –azaz nincs önálló költségvetés, alapító okirat, szervezeti és működési szabályzat, de alkalmaznak közművelődési szakembert a Polgármesteri Hivatalban (Bodrogkisfaludon, Mádon, Monokon, Olaszliszkán, Rátkán, Tolcsván és Tarcalon). Sajnos, a legnagyobb azon települések száma, ahol nincs semmilyen intézmény és olyan szakember sem, aki közművelődési végzettséggel rendelkezik. Ezekben a településeken (Bekecs, Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Golop, Legyesbénye, Makkoshotyka, Mezőzombor, Sáradsadány, Szegi, Vámosújfalú) vagy a Polgármesteri Hivatal egyik dolgozója, esetenként maga a polgármester, vagy az óvoda vezetője foglalkozik a programok szervezésével.

Azokon a településeken, ahol működik valamilyen formában közművelődési létesítmény (kulturális központ, faluház, művelődési ház, közösségi tér) természetesen foglalkoztatnak megfelelő végzettséggel rendelkező szakembereket. Ugyanakkor egyre jellemzőbb, hogy a közfoglalkoztatottakat fokozódó mértékben vonják be a feladatellátásba és előfordul, hogy huzamosabb ideig nem töltik be a megüresedett, közművelődési szakembert igénylő státuszt.

A könyvtári feladatok ellátása terén már egységesebb kép bontakozik ki előttünk, szinte minden településen van működő könyvtár. De a feladatellátás szervezeti formái változatosak: önálló intézményként könyvtár csak Sátoraljaújhelyen működik, kulturális intézménnyel összevont könyvtár van Sárospatakon, Szerencsen, Tokajban, Abaújszántón és Bodrogkeresztúron. A többi hegyaljai településen pedig a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárral kötött feladatellátási szerződés révén biztosítják a lakosság számára a könyvtári szolgáltatásokat. A települési könyvtárak tevékenységét megvizsgálva megállapítható, hogy a nagyobb intézmények figyelmet fordítanak a borvidékhez, a világörökséghez és helyi hagyományokhoz kapcsolódó kiadványok gyűjtésére, de ezeket nem mutatják be elkülönített, hangsúlyos helyen. A kisebb településeken – leszámítva az erős német nemzetiségi hagyományokat ápoló Rátkát és Hercegkutat – a könyvtári szolgáltatás kimerül a könyvkölcsönzésben.

A térségben működő közművelődési intézmények alapító okiratait és szervezeti működési szabályzatai, kevés kivételtől eltekintve, nem tartalmaznak utalást a hagyományőrzésre vagy a szőlő és borkultúrára.

A múzeumok, kiállítóterek kapcsán is a nagyobb települések, elsősorban a városok törekednek a szabályozottabb, intézményesült szervezeti formák fenntartására. Szerencs, Sátoraljaújhely, Tokaj működtet önálló intézményként múzeumot. Sárospatakon a Magyar Nemzeti Múzeum üzemelteti a Rákóczi Várat, a református egyház pedig a Nagykönyvtárat és egy múzeumot. Az egyes közgyűjtemények közül kifejezetten a szőlő és borkultúrához kötődő kiállítással és gyűjtőmunkával a Tokaji Múzeum foglalkozik, s ilyen irányú tevékenysége erősödik a közelmúltban megnyílt új telephelyével (Világörökségi Bormúzeum). Az uniós fejlesztési forrásoknak köszönhetően a borvidéken több kiállítóteret nyílt meg, vagy kezdi meg működését a közeljövőben. Ezek a különböző névvel illetett (tájház, ökoturisztikai központ stb.) létesítmények változatos kiállításoknak adnak otthont (természeti értékek, helytörténeti emlékek), de a borvidéki hagyományokra általában egy-

két hordó vagy prés utal csak. Megfelelő szakember ellátottság hiányában azonban fennáll a veszélye annak, hogy ezek a kiállítások elavulnak, s elvesztik a látogatók érdeklődését. Megoldást jelenthet erre a kérdésre, ha hasonlóan a könyvtári területhez, egyfajta feladatellátási szerződés jönne létre egy-egy valódi múzeum és a kiállítóteret működtető önkormányzatok között. Sáradsányban pl. a Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma üzemelteti a kiállításokat.

Közművelődési intézmények és önkormányzatok mellett a civil szféra is jelen van a hagyományőrzésben. A kép itt is nagyon változatos, jellemzően ott erősebb a civil szféra jelenléte, ahol működik közművelődési intézmény, vagy legalább egy közművelődési szakember által felügyelt, irányított közösségi tér. A két erős nemzetiségi hagyományokkal rendelkező település Rátka és Hercegkút civil szervezetei mellett meg kell említeni még a *Bodrogkisfaludért Egyesületet* illetve a tállyai székhelyű Hegyaljai Mesterek Egyesületét. A kultúrát, a hagyományápolást, vagy a közösségfejlesztést alaptevékenységként megjelölő egyesületek mellett, egyre nagyobb szerepet játszanak a szakmai alapon szerveződő egyesületek is. A *Bor, mámor...Bénye – Erdőbénye Egyesület* pl. hat erdőbényei borászat összefogásából született meg s hozta létre a hasonló elnevezésű fesztivált.

A tárgyalkotó hagyományőrzés terén a legfontosabb szervezet a tállyai székhelyű *Hegyaljai Mesterek Népművészeti Egyesület*. Ez az egyesület számba veszi a borvidék valamennyi népi iparművészt, foglalkozik a szakmai továbbképzésükkel, lehetőséget biztosít számukra a különböző kiállításokon való részvételeken és ellát egyfajta érdekképviseletet. Az egyesület tagságába a népi iparművészet szinte valamennyi képviselője megtalálható, természetesen a speciális hegyaljai kézművesek is (kádár, erdőhorváti perces, játékkészítő).

A hagyományőrzés, a kultúra közvetítés területén Tokaj-Hegyalján a civil szervezetek mellett megjelentek a piaci szereplők is. Ez a kijelentés különösen azokra a településekre jellemző, ahol az idegenforgalom jelenléte meghatározó. Ilyen típusú létesítmények pl. Sárospatakon a Cuvée Rendezvényház, Mádon az Aszúház vagy Tarcalon a Basilicus Borkultúra Központ, stb. Természetesen ezen rendezvényszervezéssel is foglalkozó vállalkozások fő tevékenysége a profitszerzésre irányul, de sok esetben valósítanak meg hagyományőrző programokat is. Erre jó példa a mezőzombori Sárgaborház Étterem szervezésében, minden hónap második vasárnapján megvalósított Tokaj-Hegyalja Piac, ahol a térség kézművesei, őstermelői árusítják portékáikat, de a szervezők nagy gondot fordítanak a néprajzilag hiteles, hagyományőrző kulturális programokra is. Ugyancsak profitorientált szervezet a Tokaj.hu Kft., amely a prémium kategóriás Tokaji Ősz nevű program szervezője.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni az egyes településekhez direkt módon nem kötődő, elsősorban borászatokat tömörítő szakmai és civil szervezetek tevékenységét sem. A Tokaji Borlovagrend Egyesület szervezi például a Tokaji Tavasz elnevezésű eseménysorozatot, amely központi eleme a borárverés. A Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsa is kiveszi részét a hagyományőrzésből – hagyományteremtésből, hiszen ehhez a szervezethez köthető a Borászbál megszervezése és lebonyolítása is.

A hagyományőrző programok jellege, típusai

Hasonlóan a feladatellátás változatos szervezeti formáihoz, a borvidék legjelentősebb szőlő és borkultúrához kötődő, éves rendszerességgel megrendezett programjai is sokszínűséget mutatnak.

A sokszínűség és a megosztottság több okra eredeztethető vissza. A földrajzi adottságok különbözősége mellett meghatározó a világörökségi lehatárolás is.

A borvidék jövője szempontjából kiemelkedő jelentősége volt annak, hogy az UNESCO 2002-ben világörökségi területté nyilvánította Tokaj-Hegyalját. A borvidék legfontosabb értékeit az úgynevezett magterületek tartalmazzák: Tokaj, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Mád, Mezőzombor, Rátka, Szegi, Tarcal, Tállya illetve Sátoraljaújhelyen az Ungvári Pince, Sárospatakon a Rákóczi pince, a hercegkúti pincesor, valamint Tolcsván a történelmi pincesor, az Oremus pincéi, valamint a Tokaj Kereskedőház Bormúzeuma. A borvidék többi települése a világörökségre vonatkozó UNESCO-határozat szerint úgynevezett puffer zónát képez a világörökségi magtelepülések körül.

Logikusnak tűnik, hogy a magterületen az önkormányzati, a civil és az üzleti szféra jól felfogott érdeke, hogy minél nagyobb hangsúlyt fektessenek a szőlő és borkultúrához kapcsolódó hagyományok ápolására. Ez azonban nincs minden esetben így, hiszen a magterülethez tartozó települések közül Mezőzombor, Szegi, Bodrogkisfalud szinte alig foglalkozik hegyaljai hagyományokkal, Sátoraljaújhely, Rátka és Sárospatak esetében pedig a jelenlegi szintnél sokkal több lehetőség adódna a kultúrtájhoz kötődő programok szervezésére.

Hagyományőrzéssel minden település foglalkozik, ez azonban nem jelent minden esetben a hegyaljisághoz köthető hagyományápolást. A Bodrog menti kistelepülések (Bodrogkisfalud, Szegi, Szegilong, Olaszliszka, Vámosújfalú, Sáradsadány, Bodrogolaszi) esetében a szántóföldi gazdálkodással, gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos tradíciók elevenek (pl. Szegilong – Bodzafesztivál, Sáradsadány - Gasztrofesztivál) illetve a folyó közelsége miatt kialakult halászati kultúra ápolásával (falunapokkal egybekötött horgászversenyek) foglalkoznak. De általánosságban elmondható az is, hogy azon települések, amelyek nincsenek közvetlen területi kapcsolatban a szőlőterületekkel, (pl. Mezőzombor) vagy csak kevés aktív borászat működik a településen (pl. Legyesbénye, Golop, Bekecs), ott szintén csak jelzésértékű a szőlő és borkultúrához való kapcsolódás (p. Mezőzombor Csülökfesztivál, Monok Babfesztivál).

A szőlő és borkultúrához köthető rendezvényeket négy csoportba soroljuk: *a borfesztiválok*, a *szüreti ünnepkörhöz* kötődő rendezvények, a *kisebb léptékű*, jellemzően egy napra, vagy délutánra korlátozódó események és az *új típusú kezdeményezések*.

A borfesztiválok

A legjelentősebb borfesztiválok a borvidéken: Tokaji Borok Fesztiválja, Tolcsvai Borfesztivál, Sárospataki Borfesztivál, Jó éjszakát Mád és a Bor,mámor...Bénye. Ezen rendezvények az utóbbi 10-15 évben születtek meg, részben külföldi minták alapján. A fő hangsúly a kulturált borfogyasztás népszerűsítésén van.

Tokajban, Sárospatakon és Tolcsván egy központi rendezvényhelyszínen zajlanak zömében szórakoztató jellegű kulturális programok, amelyek mellett a szervezők törekednek a népi kultúrához kötődő programelemek megvalósítására is. (kézműves foglalkozások, hegyaljai hagyományőrző csoportok szerepeltetése stb.). E településeken egységes pavilonokban, egységes kóstolópohárral lehet tesztelni a borvidék legjelentősebb pincészeteinek kínálatát. Jellemző, hogy más borvidékek képviselői csak alkalomszerűen (pl. testvérvárosok) jelennek meg ezeken a fesztiválokon. A fenti települések borfesztiváljai jelentős, olykor többezres tömegeket mozgatnak meg. A látogatók a helyieken kívül a térség nagyobb városaiból és egyre növekvő számban külföldről (elsősorban Lengyelországból) érkeznek. Közös vonása még e programoknak, hogy a főszerzői feladatokat a település önkormányzatai illetve közművelődési intézményei látják el. Így egyszerre próbálják kielégíteni a helyben élők kulturális-szórakozási igényeit (választópolgárok) és felkelteni az idegenforgalom érdeklődését. Ez a kettős megfelelési szándék, azonban gyakran rányomja a bélyegét a programkínálatra.

Annak ellenére, hogy alig másfél évtizedes múltra tekintenek vissza ezek a programok, máris egy új, borvidékhez köthető hagyomány alakult ki: a Polgármesterek Bora.

Ez a kezdeményezés a Tokaji Borfesztivál egykori szervezőjének, Nyikos Istvánnak a nevéhez fűződik. Az ötlet a borvidék világörökségi csatlakozása kapcsán született meg. Szükség volt a borvidéki összefogás tárgyiasulására, valami olyanra, ami jelképezi az összefogást és az összetartozást. 2002-ben Budapesten, a Magyar Borok Házában Tokaj-Hegyalja polgármesterei kézjegyükkel látták el azt a dokumentumot, ami igazolja, hogy minden évben elkészítetik a történelmi borvidék összefogását jelképező Polgármesterek Borát. A borvidék huszonzét települése egyenként két mázsa szőlőt és húsz kiló aszút ad össze a tokaji szüreti napokon. Az így összeadott szőlőből a Tokaj Kereskedőház készíti el azt a bort, amelyet a következő évi tokaji borfesztiválon vehetnek át a települések vezetői. Kialakult a szőlő összeadásnak és a borátvételnek is egy koreográfiája, amely évről-évre ismétlődik.

A *Jó éjszakát Mád és a Bor, mámor...Bénye* fesztiválok jellege némiképp eltér a fentebb ismertetett rendezvényektől. E két program alapvetően arra épül, hogy az adott településen megtalálható borászatok legyenek az események helyszínei, azaz nem egy központi rendezvényhelyszín köré szerveződnek a programok. A fesztivállátogatók gyakorlatilag bejárják az egész települést, ahol forgószínpadszerűen követik egymást a különböző kulturális programok a borászatokban, pincészetekben. Az erdőbényei program ötlete és a szervezési feladatok nagy része egy a helyi borászokat tömörítő egyesülethez kötődik, míg Mádon sem az önkormányzat közművelődési intézménye, hanem a Mádért Kulturális Nonprofit Kft. végzi el a szervezés oroszlánrészét. A két fesztivál célközönsége elsősorban nem a helyi lakosság, hanem a magas minőségű borokat megvásárolni képes, jó anyagi helyzetben lévő magyarországi közép és felsőosztály. A belépődíjhoz kötött programokon a világ és könnyűzenei koncertek mellett jazz és komolyzene is várja az érdeklődőket. A hagyományőrzést a kézműves udvarok, a gasztronómiai bemutatók, a történelmi pincék és az épített környezet jelenti elsősorban. Az erdőbényei rendezvény inkább családi programnak tekinthető, hiszen viszonylag sok gyermekprogrammal várják kora délutántól estig a vendégeket, míg a Jó éjszakát Mád programjai egészen hajnalig tartanak és nem jellemzőek rá a gyermekprogramok.

Szüreti ünnepkörhöz kötődő fesztiválok

A szüreti ünnepkörhöz kötődő fesztiválok: a Furmint Ünnep Mád, az abaújszántói Szüreti Napok és a Tokaj-hegyaljai Szüreti Napok.

Ezek az események általában időrendben követik egymást, több napon át zajlanak és központi elemük a szüreti felvonulás. A felvonulás hagyományőrző elemei visszaköszönnek a településeken (pl. keréken forgó madárijesztőpár, talus zsidó, maskarások, csőszkunyhó, puttonyosok, gazda és felesége stb.) Ezekre a programokra fokozottan jellemző, hogy egyszerre próbálnak megfelelni a helyi lakosság igényeinek és az idegenforgalom elvárásainak. A szervezési feladatokat a helyi önkormányzatok, illetve a helyi közművelődési intézmények látják el, de számos társrendező segítségét is igénybe veszik. (borászatok, idegenforgalmi vállalkozók, oktatási intézmények, polgárőrség stb.) A hagyományos programelemek mellett (pl. Tokaj-hegyaljai hagyományőrző csoportok szerepeltetése) ezeken a rendezvényeken is nagy hangsúlyt kapnak a szórakoztató, könnyűzenei programok és

koncertek. (a legjellemzőbb hegyaljai szüreti rendezvény részletes bemutatását a jó gyakorlatok fejezetben tesszük meg).

Mint a fenti felsorolásból kitűnik, a borvidék két jelentős városa, Sátoraljaújhely és Szerencs egyelőre nem vesz részt a szőlő és borkultúrához kötődő fesztiválok megrendezésében. Sátoraljaújhely a Zsólyomkai Nyitott Pincék programmal már tett lépéseket e téren, de ennek a rendezvénynek a léptéke még nem éri el a fent felsorolt programok szintjét.

Az egyes szüreti és borfesztiválok szervezői egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a marketingre, rádiós-televíziós hirdetések, önálló honlapok, facebook kampány, óriásplakátok segítik a rendezvények népszerűbbé tételét. A fesztiválok költségvetése több millió forintra rúg, s ennek forrása a pályázati támogatásokon és bevételeken túl az egyes önkormányzatok jelentős anyagi hozzájárulása.

Kisebb léptékű, egy-egy napos programok

Természetesen a kisebb hegyaljai települések is törekszenek a szőlő és borkultúrához köthető hagyományaik ápolására és bemutatására. A hercegkúti nyitott pincék, az erdőbényei aszúnap, a zsólyomkai nyitott pincék vagy a tolcsvai bortúrázó éjszakája igazi élményt kínál, de ezek a programok rendszerint egyetlen délutánra vagy estére korlátozódnak. Elsősorban a helyi borászatok-pincészetek mutatkoznak be, a helyi gasztronómiai különlegességeket mutatnak be (pl. hercegkúti tunki), és a helyi hagyományörző csoportok műsora szerepel a kulturális kínálatban. A sok esetben családi hangulatú programok javarészt az adott település lakosságának és az innen elszármazottaknak szól. A programok kezdeményezői és lebonyolítói többnyire az önkormányzatok és a közművelődési intézmények. Jellemzően alacsony költségvetéssel és relatíve kis reklámkampány (szórólapok, plakátok, online megjelenések stb.) kíséretében valósulnak meg. Néhány napra és alig száz fős közönségre korlátozódik a Tokaji Ősz rendezvénysorozat, amely egy kifejezetten prémiumkategóriás rendezvény: dűlőtúrákkal, vacsoraestekkel, tematikus borkóstolókkal, jelzésértékű hagyományörzéssel és esetenként százezer forintot is meghaladó részvételi díjjal.

Új típusú kezdeményezések

A borvidéken számos olyan új típusú kezdeményezés valósult meg a közelmúltban, amely a hegyaljai hagyományokon alapul, de újszerű és hagyományteremtő szándékkal született. A Vince naphoz kötődő szőlő és borszentelés egyre több településen jelenik meg, a szakrális események mellett most már kapcsolódó kulturális és gasztronómiai programokkal. Ugyancsak vallási kötődése van a Monokon található Szent Orbán ereklye borvidéki zarándoklatának, amely az utóbbi 4-5 évben vált hagyománnyá. Szintén új kezdeményezés a Mádi didergő - a december közepén megrendezett eseményen egész nap vendégül látják a gyermekeket és a felnőtteket egy nagy közös mulatozásra. Kézműves foglalkozások, szaloncukor-készítés, táncház, lovasszekerezés, állatsimogató, disznóvágás, valamint egyéb gasztronómiai programok (halétek, sült gesztenye, sült tök, forralt bor pincemustrával). A napot táncház és bál zárja.

Az új típusú kezdeményezések mögött gyakran nem az önkormányzatok vagy a közművelődési intézmények állnak, hanem a civil szervezetek illetve a profitorientált vállalkozások. Szinte minden jelentősebb településen találhatunk olyan vállalkozást (pincészet, szálloda, étterem stb.), amely aktív szerepet vállal a hegyaljai hagyományok ápolásában. Ilyen az Oroszlános Borvendéglő Tállyán, a Tokaji Borecet Manufaktúra

Bodrogkeresztúron, a tarcali Basilicus Borkultúra Központ, stb. Ezen vállalkozásokra jellemző, hogy nem a gyors meggazdagodás reményében jöttek létre, hanem hosszú távú céljaik vannak, amelyeket a helyi értékek megőrzésével, bemutatásával és népszerűsítésével kívánnak elérni. Olyan programokat szerveznek, amelyek középpontjában a bor és a gasztronómia áll, de ezeket az eseményeket mindig a hagyományörzés jellemzi: autentikus hagyományörző csoportokat szerepeltetnek, kádárbemutatókat tartanak, kézműves vásárokat rendeznek stb.

A helyi önkormányzatoknak és az általuk fenntartott közművelődési intézményeknek alapvető érdekük, hogy együttműködjenek ezekkel a fent említett vállalkozásokkal. Közös munkájuk eredményeként az idegenforgalom és a kultúra együttesen segíti a hegyaljai hagyományok ápolását és továbbélését.

Jó gyakorlatok bemutatása

A borvidék legjelentősebb, legegységesebb szőlő és borkultúrához kapcsolódó, rendszeresen megvalósuló programjait mutatjuk be az alábbiakban. A bemutatandó programok kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy Tokaj-Hegyalja legmeghatározóbb esemény típusait ismertessük meg.

Szüreti Napok Tokaj

A borvidék legjelentősebb, legnagyobb tömegeket megmozgató, szüreti hagyományokat ápoló eseménysora. A fesztivál története jól példázza az idegenforgalom és a hagyományápolás szimbiózisát.

A trianoni békediktátum után Tokaj-Hegyalja hagyományos borpiacai a határokon kívülre kerültek. A belföldi piac ugyanakkor kicsi lett. Az új államhatárok elválasztották a termőterületet attól a korábbi piactól, amely nagy mennyiségben vásárolta fel a tokaji bort. Kialakult egy túltermelési válság, amelyet a belső fogyasztás élénkítésével kívántak kompenzálni. A borvidék egyik jeles országgyűlési képviselője Lázár Miklós, az ő kezdeményezésre sikerült kormányzati támogatással elindítani a Szüreti Napokat Tokajban. A civilben újságírással foglalkozó honatya a kormányzati támogatás megszerzésén túl intenzív sajtókampányt folytatott a fesztivál népszerűsítése érdekében, és sikerült elérnie azt is, hogy a MÁV kedvezményes vonatot indítson Budapestről Tokajba. Az első Szüreti Napot 1932 október 16-án tartották, és hála Lázár Miklós ténykedésének, több ezer turista érkezett Tokajba. Ekkor rendeztek szüreti felvonulást, borvásárt és kulturális eseményeket is. A rendezvény sikeresnek bizonyult, elérte célját – megélénkült a belföldi borfogyasztás – s 1932-től kezdve folytatódott a mai napig ez a hagyomány. Voltak időszakok, amikor csak minden második évben rendezték meg azt az eseményt, de az 1990-es évek közepe óta minden évben október első hétvégéje Tokajban a Szüreti Napok jegyében telik.

A rendezvény fő szervezője napjainkban az önkormányzati fenntartású Kulturális és Konferencia Központ, Németi Ferenc Városi Könyvtár elnevezésű közművelődési intézmény.

A programsorozat megvalósításában szinte az egész város részt vesz. Az oktatási intézmények növendékei a felvonulás meghatározó szereplői. A tokaji önkormányzat Városüzemeltető Szervezete a fesztivál technikai háttérfeladatait látja el (takarítás, elektromos gerinchálózat kiépítése, boros pavilonok összeszerelése, logisztikai feladatok). A polgárőrség és a helyi

rendőrőrs az útlezárásokat, forgalomeltereléseket biztosítja. A Tourinform Iroda és a TDM munkatársai a marketing tevékenységben és a kóstolójegyek értékesítésében vesznek részt. Az önkormányzat által működtetett szálloda pedig a catering feladatokat oldja meg. A helyben működő borászatok, pincészetek a fesztivál alternatív helyszíneiként működnek (pl. Rákóczi Pince, Hímesudvar stb.) A Tokaji Múzeum szervezi az utóbbi években a Tokaji Vár Napja rendezvényt is, amely a Szüreti Napok programjainak részévé vált.

A Kulturális és Konferencia Központ pedig azon túl, hogy koordinálja a fent felsorolt intézmények és szervezetek munkáját, az alábbi tevékenységsort végzi el (ezek a tevékenységek gyakran időben párhuzamosan zajlanak):

Összeállítja és megtervezi a rendezvény költségvetését, pályázati és egyéb források bevonásán dolgozik. A háromnapos fesztivál összköltségvetése meghaladja a 10 millió forintot. A város önkormányzata jelentős részt vállal a finanszírozásból, de a Nemzeti Kulturális Alap Kulturális Fesztiválok Kollégiuma is rendszeresen támogatja az eseménysort. A fesztivál egyéb bevételei: szponzoráció (elsősorban helyi idegenforgalomban érdekelt vállalkozások), közterület értékesítés (kirakodóvásár résztvevői), boros pavilonok bérbeadása, kóstolójegyek és kóstoló poharak értékesítése, illetve egyes kulturális programok jegybevétele.

Elkészíti a rendezvénysorozat programtervét, előadóművészekkel, együttesekkel köt szerződést, marketingtervet készít, megtervezi a kiadványok arculatát, egyeztet a szakhatóságokkal (pl. katasztrófavédelem), stb. Borászati cégeket, termelőket hív meg kiállítóként a fesztiválra, népművészeket és kirakodóvásárosokat szerződtet.

Hagyományörző csoportokat hív meg a Szüreti Felvonulásra és anyagi lehetőségeihez mérten új dekorációs elemekkel, felvonulási installációkkal bővíti-színesíti a felvonulást.

A Tokaji Szüreti Napok programelemei

A felvonulás: A szüreti szokások mai formájukban a szüreti felvonuláshoz, menethez és a bálhoz vagy multsághoz kötődnek. Elsősorban a 18–19. sz.-i uradalmi szőlőmunkások szokásainak mozzanatait lettek a tokaji szüreti napok mintái. E szokások a szüret utolsó napjához, a végzéshez, a végzésnaphoz kapcsolódtak. Ilyenek pl. a gazda karjának megkötözése, a favázra aggatott fürtökből álló szüreti koszorú elkészítése stb. A gazda házánál este közös étkezésre került sor (birkapörkölt, pogácsa és bor), amit multság zárt. A háromnapos program, a több mint 70 éves múltra visszatekintő fesztivál, központi eleme a szüreti felvonulás. Ez a programelem korábban vasárnap délelőtt 10 órakor vette kezdetét, de elsősorban idegenforgalmi szempontok figyelembevétele miatt, a felvonulás átkerült szombat délután 2 órára. (a messzebből érkező vendégek számára kényelmesebb és biztonságosabb eljutni Tokajba a délutáni órákban) A fent ismertetett évszázados hagyományokat a tokaji Szüreti Napok felvonulásán is megtapasztalhatjuk. A tokaji felvonulás hagyományos elemei: a menet elején Tokaj címerét viszik, ezt követik a 27 hegyaljai település címerét felvonultató csoport, a szőlőkorona vivők, a bőségszarú vivők, a gazda és felesége, a hordón ülő Bacchus figura (Baksus pajtás – piros ruhás férfibábú lopótökkel). További fontos résztvevői a felvonulásnak: az erdőbényei kádárok, a tokaji lovasbandérium, a feldíszített hintók –fogatok, (pl. csőszkunyhó), az egyes munkafázisokat jelképező csoportok (kapások, szüretelők, puttonyosok, permetezők), különböző maskarások (drótos tót, talus zsidó, cigánynak öltözött fiatalok ekhós szekéren) és a hagyományörző, hegyaljai művészeti csoportok.

A menet Tokaj főutcái vonul végig és a város főterére ér be. Az itt felállított színpadon is a tradicionális forgatókönyv szerint zajlanak az események: a kisbíró kidobolja a szüreti napokat, ezt követően a kínáló párok és a szőlőkorona vivők verses rigmusokat mondva megköti a gazdát. Az ünnepi köszöntők elhangzása után kezdetét veszi a hegyaljai hagyományőrző csoportok műsora, amelyet szokás szerint az erdőbényei kádárok tánca nyit meg.

Népünnepély, fesztivál: értő és igényes közönséget igyekeznek Tokajba csábítani, akik a minőséget értékelik és hajlandók azt meg is fizetni. Ennek érdekében az amatőr fellépők mellett profi előadóművészek, zenekarok szerepeltetése is rendszeres. A profi fellépők kiválasztásánál a fő szempont az, hogy olyan zenei előadókat kerüljenek színpadra, akik a népzene-világzene műfajban mozognak otthonosan. Az elmúlt év népszerű programja volt a Nóta karaoke elnevezésű projekt, amikor élő cigányzene kíséretében és nótáénekes vezetésével népdalokat-operetteket énekelhettek a jelentkezők a fesztiválszínpadon. Tekintettel arra, hogy a célközönség a +30-as korosztály fontos a családi-gyermekprogramok jelenléte- játszóházak, népi játékok – a szürethez köthető programelemekkel színesítve.

Borászati, szakmai programok: A város főterén és a sétáló utcán van kialakítva a borászok utcája. Az egységes arculatú pavilonokban a borvidék meghatározó borászatai jelennek meg. Kóstolójegy ellenében a fesztivál alkalmára készített egyedi kóstoló pohárban lehet fogyasztani a bort. Fontos eleme programnak a Polgármesterek Bora szőlő-összeadási ceremóniája, ekkor a borvidék valamennyi polgármestere Tokajba hozza az adott település szőlőjét és a fesztivál keretei között átadja azt a Tokaj Kereskedőház Zrt. vezérigazgatójának. Előre meghirdetett borbemutatók a Tokaj-hegyaljai kínálatából. Bor információs börze: mindent, amit a tokaji borról és Tokaj-hegyaljáról tudni kell egy helyen.

Művészeti programok: Az igényes vendégkör kiszolgálására és szórakoztatására zenei programok is színesítik a kínálatot (Zsinagóga, Paulay Ede Színház) Zongora és, kamarazenei koncertek, jazz koncertek és musical válogatások kerülnek színpadra.

Alternatív helyszínek: az egyes pincészetekben, borászatokban (Paulay Borház, Hímesudvar, Erzsébet Pince, Sauska Pincészet, Dobogó Pincészet, Rákóczi Pince) a különböző kulturális programok mellett bemutatkoznak Tokaj és a térség kézműves sajtókészítői, a lekvármanufaktúrák, a méhészetek. Itt a kóstolók mellett a közönség közvetlen kapcsolatot is kialakíthat a termelőkkel.

Szent Orbán ereklye zarándoklat

Számos borvidéken (pl. Franciaország, Németország) legfontosabb borvidéki szentként tartják számon Szent Orbánt. A III. században a pápai méltóságot betöltő férfiú nevéhez fűződik, hogy mise áldozati kelyhét és tányérkáját aranyból vagy ezüsből készítsék. A későbbiekben ezért Orbán pápát rendszeresen kehellyel, vagy szőlőfürttel ábrázolták. Részben ezért is választották a szőlőművesek, kádárok, kocsmárosok patrónusuknak. Az Orbán napja (május 25.) táján virágzik a szőlő, mivel ebben az időszakban még fagyhat, Orbán oltalma alá helyezték a szőlőt, remélve, hogy megvédi a fagykártól és jégesőtől. Az országban a szőlőhegyeken sok helyen találkozhatunk szobrával, de templomot és kápolnát is szenteltek tiszteletére. Szent Orbán ereklyéjét a XVIII. századig német nyelvterületen őrizték, majd az Andrássy István gróf által épített monoki Sarlós Boldogasszony templomba került. A Tokaj-hegyaljai köztudatba azonban érdekes módon nem épült be az elmúlt évszázadokban az a tény

hogy Szent Orbán ereklyéjét a borvidéken őrzik. Dr. Bihari Zoltán a Tokaji Borvidéki Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet igazgatója hívta fel erre a tényre a közvélemény figyelmét még 2012-ben. Az intézet igazgatója az ereklyéről írt publikációjában felvázolta annak a lehetőségét is, hogy az ereklye köré fel lehetne építeni a borvidék marketingjét. Ennek az ötletnek a nyomán kibontakozott egy borvidéki összefogás. Önkormányzatok, civil szervezetek, a római katolikus egyház és borászatok együttműködésében először 2013 májusában valósult meg a Szent Orbán ereklye zarándoklat. A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával lezajló program Monokról indult és Golop, Mád és Tarcál érintésével érkezett meg Tokajba, az ottani Borfesztivál egyik fő attrakciójaként. A zarándoklat megszervezésére Koltay Gábor rendezőt kérték fel, aki ünnepélyes külsőségeket biztosított az eseménynek. Népviseletbe öltözött fiatalok, díszgyenruhás katonák kísérték a szent csontjait. Az egyes településeken egyházi szertartás keretében fogadták az ereklyét. Az egykori pápa maradványai több mint egy hétig a 100. születésnapját ünneplő tokaji Jézus Szíve templomban voltak kiállítva. Június 8-án tért vissza az ereklye Monokra, Erdőbénye és Szerencs érintésével.

Már az első zarándoklat megszervezésében is nagy szerepet vállalt magára a Tokaji Borbarátnők elnevezésű civil szervezet, amely célkitűzése tette, hogy ez az igazán különleges közösségi megmozdulás évről évre ismétlődő eseménnyé válhasson. A borbarát hölgyek szervezete ezért már a 2014.évi jótékonyági báljuk bevételét a Szent Orbán ereklyéjének széles körben való megismertetésére és a hozzá kötődő éves zarándoklat támogatására áldozta fel. Így ez a 2013-ban indult hagyomány mára már évről-évre ismétlődő eseménnyé vált a borvidéken.

A hagyományteremtő céllal életre hívott zarándoklat nemcsak a vallásos emberek számára fontos, hanem minden hegyaljnainak is, hiszen ez az ereklye is jelképezheti a közös múltat, a borvidékhez tartozást. A program megvalósulása szép példája az önkormányzatok, a közművelődési intézmények az egyházak és a civil szervezetek összefogásának.

Kádárnap Erdőbénye

Erdőbényén nem csak a szőlőművelésnek és a borkészítésnek, hanem kádár szakmának is nagy és élő hagyománya van. A hegyek között megbúvó falu határában nemcsak kiváló szőlőhegyek, de jó minőségű tölgyfát termő erdők is vannak. Így alakulhatott ki, hogy a borvidék legjelentősebb kádárhagyományokkal rendelkező települése Erdőbénye lett. A mesterség fénykorában 60 család megélhetését biztosította a kádár szakma, mára ez a szám a töredékére csökkent. A régmúltban ugyanis a bor szállítása hordókban, szekereken történt, s a hordók nem tértek vissza a távoli piacokról. Így minden évben újabb és újabb hordókra volt szüksége a borkereskedelemnek. A későbbiek során a palackos értékesítés nyert teret, s a hordókat már csak a tárolási-érlelési célokra vették igénybe.

Az önkormányzat, a kádármesterséget gyakorló erdőbényei szakemberek és a helyi Művelődési Ház szervezésében valósult meg először a Kádártalálkozó. Mára azonban a fő szervezési feladatokat az Erdőbényéért Közalapítvány által működtetett IKSZT munkatársai végzik el. A fesztivál fő támogatója a helyi önkormányzat, amely a több mint kétmillió forintos költségvetés nagy részét biztosítja.

A június közepén rendszeresen megrendezett kádártalálkozón az alig másfélezer lakosú település a hordókészítők zarándokhelyévé válik, de természetesen más, hagyományőrző kézművesek is bemutatkozási lehetőséget kapnak a fesztivál keretein belül. Az egész község meggyűl ezeken a napokon. A piactéren fesztiválszínpadot üzemeltetnek, a Művelődési Ház épületében szakmai konferenciát tartanak, a borászatokban-pincészetekben borbemutatók zajlanak, és természetesen

nyitva vannak a kádárműhelyek, ahol folyamatosan mesterség bemutatókat tekinthet meg az érdeklődő közönség.

A szakmai konferenciára az Országos Kádáregyesület tagjait hívják meg, az előadások témái változatosak: a hagyományok felidézésén túl aktuális kérdésekkel is foglalkoznak (pl. marketing, alapanyag ellátás, különböző pályázati lehetőségek).

A kádártalálkozó elmaradhatatlan programja a kádártánc bemutató. Az országban egyedül az erdőbényei kádárok őrzik a kádártánc apáról-fiúra szálló eredeti lépéseit. A tánc német eredetű s valószínűleg külföldön járó mesterlegények hozták haza. Az egyetlen hegedűvel kísért koreográfia során a táncosok, eltáncolják a hordókészítés folyamatát s a produkciót egy látványos pohárforgatási elem zárja.

Ez az esemény is jól prezentálja, hogy milyen fontos, hogy egy adott településen legyen megfelelő közművelődési szakember és önkormányzati elkötelezettség arra, hogy egy hagyományt életben tartsanak. Az erdőbényei kádárok (4-6 család) már önmagukban nem lennének képesek megszervezni ezt az eseményt, amely nélkül a település egyik fő attribútuma lassan a feledés homályába veszne.

Zárógondolatok

A tanulmány elkészítése során végzett kutatómunka megerősítette bennünk azt a meggyőződést, hogy azon települések, amelyek világos jövőképpel rendelkeznek, fokozott figyelmet fordítanak a hagyományőrzésre.

A hagyományőrzés azonban nem minden Tokaj-hegylajai településen azonos a szőlő és borkultúrához kapcsolódó tradíciók ápolásával. Ez nagymértékben attól is függ, hogy az adott község vagy város mindennapjaiban mennyire van jelen és mennyire meghatározó jelentőségű a szőlőművelés és borkészítés. Így fordulhat elő, hogy a történelmi borvidékhez tartozó jó néhány településen a legjelentősebb események csak nagyon érintőlegesen kötődnek a szőlő és borkultúrához (bab és csülökfesztivál, vadétel főző fesztivál, csokoládé fesztivál stb.).

A hagyományőrzés terén a közművelődési intézményeknek (ott ahol még valóban működnek) meghatározó szerepük van. De feladatukat csak akkor tudják eredményesen ellátni, ha hatékonyan együttműködnek a civil szervezetekkel és a gazdasági élet szereplőivel is. A hagyományok életben tartása, ápolása sok esetben az idegenforgalomban érintett vállalkozások érdeke is, és a térség iránt elkötelezett, hosszú távon gondolkodó profitorientált szervezetek egyre erősebb szerepet játszanak e téren. A közművelődési szakemberek feladata, hogy megtalálják az együttműködés formáit e szervezetekkel és megfelelő iránymutatást, érték központú szakmai segítséget nyújtsanak.